ACADEMICIANUL GRIGORE ANTIPA ŞI CONCEPȚIA MONISTĂ A MARELUI NATURIST ŞI FILOSOF ERNST HAECKEL

Daniela-Amby OSTAFE[1], Laura-Alexandra OSTAFE[2], Laurențiu-Norocel OSTAFE[3]
dana_amby@yahoo.com; lauraostafe@yahoo.com; sf_laur@yahoo.com

ABSTRACT: The academician Grigore Antipa[4], born in November the 27th, 1867, in Botoșani and deceased in March the 9th, 1944, in Bucharest, he means[5] a proeminent face of Romanian and word's intellectual class. He is the founder of the National Museum of Natural History from Bucharest, location that bears his name.
KEYWORDS: Academician Grigore Antipa, Ernst Haeckel, Charles Darwin, Monism

În cuvântarea academicianului Grigore Antipa ținută la Academia Română în ședința din 7 februarie 1914, cu ocazia sărbătoririi jubileului de 80 ani al *„marelui naturalist și filosof"*[6] Ernst Haeckel[7], academicianul

1 Profesor pentru învățământ primar, Școala Numărul 131 București.

2 Master în comunicare şi comuniune eclezială în spațiul ortodox; membru colaborator al Diviziei de Istoria Științei a Comitetului Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii al Academiei Române.

3 Doctor în filosofie; ofițer în Ministerul Apărării Naționale; membru asociat Diviziei de Istoria Ştiinței a Comitetului Român de Istoria şi Filosofia Ştiinței şi Tehnicii al Academiei Române.

4 Ștefan Negrea, *Grigore Antipa (1867–1944) – 70 de ani de la moarte*, în Studii și comunicări/ DIS, volumul VII/ 2014, pp. 179–193.

5 Dumitru Murariu, *Grigore Antipa și Emil Racoviță – colegi, prieteni și proeminente personalități ale științei românești și mondiale*, în Studii și comunicări/ DIS, volumul IV/ 2011, pp. 63–79.

6 Grigore Antipa, *Studiu despre Ernst Haeckel*, pagina III, paragraf 1. Lucrarea se află în componența *Nemurirea sufletului*, autor Ernst Haeckel, Colecțiunea *„Probleme și idei"*, Imprimeria Fundației Culturale „Principele Carol", București, 1924.

7 Ernst Heinrich Philipp August Haeckel s-a născut la data de 16 februarie 1834 în localitatea Potsdam din Regatul Prusiei și a decedat la data de 9 august 1919 în localitatea

român afirmă că a lucrat șase ani (perioada anilor 1885–1891) în laboratorul lui Haeckel sub directa îndrumare a acestuia. În acest context reține atenția următoarea propoziție, citățm: „*astfel am petrecut șase ani neuitați în minunata Iena sub direcția marelui Maestru*", afirmație care se găsește în lucrarea „*Amintiri despre Ernst Haeckel*", pagina 31, paragraf 2.

Pe parcursul lucrării, Antipa demonstrează prin afirmațiile sale că a permanentizat relații de prietenie cu Haeckel, timp de 22 de ani. Cele două persoane au întreținut o corespondență periodică, care a avut ca beneficiar pe academicianul român – destinatar al unor sfaturi și înviorare spirituală de la *„bătrânul profesor"*, fapt pentru care Antipa îi este recunoscător.[8] Ernst Haeckel era cunoscut în rândul studenților cu pseudonimul *„bătrânul"*.

În lucrarea academicianului român, intitulată *„Ernst Haeckel"*, se prezintă faptul că persoanele din cercul relațional al lui Ernst Haeckel, în număr de aproximativ 122 de „învățați", au publicat la Jena o scriere festivă în care sunt arătate meritele științifice ale lui Haeckel, ocazie cu care îi este lăudată activitatea acestuia. Scrierea respectivă este semnată de mari corifei ai științei, printre care: Richardt Hertwig, Friedrich Wilhelm Ostwald[9] – laureat al premiului Nobel pentru chimie în anul 1909, Max Carl Anton Fürbringer[10] – director al Institutului Anatomic al Universității din Heidelberg, Max Richard Constantin Verworn[11] – fiziolog german influențat de teoria evoluționismului lui Haeckel a fost primul beneficiar, în anul 1896, al Premiului *„Carus"* decernat de Academia Națională a Germaniei, Richard Wolfgang Semon[12] – zoolog și biolog german, susținător al teoriei „memoriei organice" și alții.

Jena din Imperiul German. Despre acesta se cunoaște că a fost profesor universitar la Universitatea Friedrich Schiller din Jena, unde a predat zoologia, fiind șef de catedră. Numele său a rămas în istoria științei datorită legii fundamentale a biogenezei, care este cunoscută ca legea lui Haeckel.

8 Grigore Antipa, *Op. cit.*, p. 27, paragraf 2.

9 Friedrich Wilhelm Ostwald s-a născut la data de 2 septembrie 1853 în localitatea Riga, Letonia, Imperiul Rus și a decedat la data de 4 aprilie 1932 în localitatea Leipzig, Republica de la Weimar (a existat în perioada 1919–1933 și a fost prima democrație parlamentară din istoria Germaniei).

10 Max Carl Anton Fürbringer s-a născut la data de 30 ianuarie 1846 în localitatea Wittenberg, Germania și a decedat la data de 6 aprilie 1920 în localitatea Heidelberg. El a fost anatomist și ornitolog.

11 Max Richard Constantin Verworn s-a născut la data de 4 noiembrie 1823 și a decedat la data de 23 noiembrie 1921.

12 Richard Wolfgang Semon s-a născut la data de 22 august 1859 în localitatea Berlin,

Pe timpul studenției, Antipa participa la prelegerile lui Haeckel și la lucrările de laborator sub îndrumarea „bătrânului". Din afirmațiile lui Antipa rezultă că frecventa, pe timpul iernii, și un seminar zoologic condus tot de „bătrânul", care ținea o prelegere la două săptămâni. În opinia lui Antipa seminarul zoologic „*era o mare școală a spiritului, în care învățam să gândim și să judecăm*".

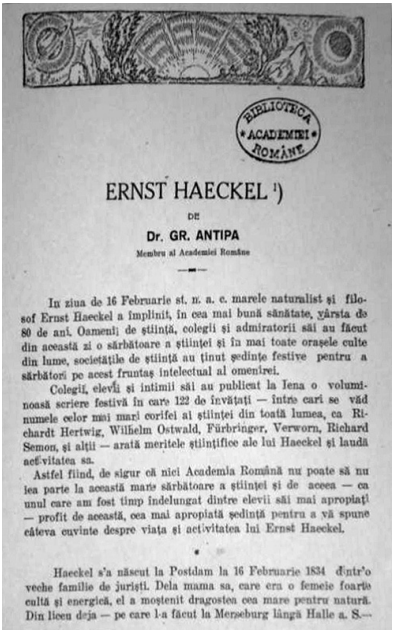
BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE

ERNST HAECKEL [1])

DE

Dr. GR. ANTIPA

Membru al Academiei Române

In ziua de 16 Februarie st. n. a. c. marele naturalist și filosof Ernst Haeckel a împlinit, în cea mai bună sănătate, vârsta de 80 de ani. Oamenii de știință, colegii și admiratorii săi au făcut din această zi o sărbătoare a științei și în mai toate orașele culte din lume, societățile de știință au ținut ședințe festive pentru a sărbători pe acest fruntaș intelectual al omenirei.

Colegii, elevii și intimii săi au publicat la Iena o voluminoasă scriere festivă în care 122 de învățați — între cari se văd numele celor mai mari corifei ai științei din toată lumea, ca Richardt Hertwig, Wilhelm Ostwald, Fürbringer, Verworn, Richard Semon, și alții — arată meritele științifice ale lui Haeckel și laudă activitatea sa.

Astfel fiind, de sigur că nici Academia Română nu poate să nu ia parte la această mare sărbătoare a științei și de aceea — ca unul care am fost timp îndelungat dintre elevii săi mai apropiați — profit de această, cea mai apropiată ședință pentru a vă spune câteva cuvinte despre viața și activitatea lui Ernst Haeckel.

*

Haeckel s'a născut la Postdam la 16 Februarie 1834 dintr'o veche familie de juriști. Dela mama sa, care era o femeie foarte cultă și energică, el a moștenit dragostea cea mare pentru natură. Din licen deja — pe care l-a făcut la Merseburg lângă Halle a. S.—

Fig. nr. 1 – *„Ernst Haeckel"* de dr. Grigore Antipa (*Sursa*: Lucrarea „Ernst Haeckel", p. III).

Grigore Antipa prezintă în termeni elogioși întâlnirile oficiale și neoficiale pe care le avea cu Haeckel. Datorită faptului că Antipa era unul dintre studenții mai în vârstă, citățm: „*aveam dreptul să batem la ușa lui oricând și să-i punem orice fel de întrebări, apoi venea el însuși spre seară în Laborator și sta de vorbă vreme îndelungată cu toți cei de față, comunicându-ne opinia sa asupra nouilor lucrări științifice. Adesea ne poftea să facem lungi preumblări prin împrejurimile minutate ale Ienei, și uneori și acasă la el.*

La întâlnirile acestea nesilite, când fără nici o sfială vorbeam despre orice, am putut cunoaște pe Haeckel nu numai ca profesor, ci și ca om, și să aflăm opiniile lui libere".

Conform scrierilor lui Antipa rezultă că pregătirea de specialitate la care participa se derula ca fiind un ritual mistic finalizat prin diferite semne. Astfel Antipa afirmă că, citățm: „*în fiecare preparat pe care i-l arătam vedea numai decât mult mai mult decât faptul brut pe care-l descoperisem noi, și semnul pe care ni-l făcea, perspectiva pe care ne-o deschidea, erau stimulul cel mai mare al muncii noastre*"[13].

Germania și a decedat la data de 27 decembrie 1918 în localitatea München, Germania.

[13] Grigore Antipa, *Op. cit.*, p. 28, paragraf 6.

Despre Ernst Haeckel se cunoaște că era un adept al lui Charles Robert Darwin[14], cercetătorul care a pus bazele evoluționismului și teoriei selecției naturale. Conform afirmațiilor lui Grigore Antipa, citãm: «*lectura cărții lui Darwin apărută în anul 1859 despre originea speciilor îl sgudue pe Haeckel și-i ridică un văl de pe ochi, căci el încă ca elev în liceu văzuse nevoia de a-și explica rostul acelor exemplare de plante cu caractere specifice nedefinite, pe cari le aduna și le păstra în erbariul său. De odată el devine așa dar un mare apărător al teoriei descendenței lui DARWIN și se pune cu tot focul și energia tinereței sale și cu tot bagajul său enorm de cunoștințe pozitive zoologice, să controleze întreg regnul animal pentru a găsi raporturile de înrudire dintre speciile și grupele cari-l formează și să adune nouă dovezi pentru această învățătură menită a schimba felul de cugetare în toate domeniile științei*»[15].

Datorită muncii depuse de Haeckel pe parcursul vieții sale, acesta este asemuit de Grigore Antipa cu un arhitect care coordonează, supraveghează și organizează, citãm: „*munca unei întregi armate de învățați cercetători cari conlucrau, din laboratoarele lor răspândite pe toată suprafața globului, la această mare clădire a biologiei moderne, ale cărei planuri erau schițate de el*”[16]. În acest context Antipa își exprimă recunoștința și respectul pentru fostul său profesor Haeckel.

De reținut este că în anul 1884 în revista românească *„Contimporanul”* au fost publicate o serie de articole sub titlul „Ce știm despre lume”. Este cunoscut faptul că în perioada respectivă se populariza concepția lui Haeckel privind „Istoria creației naturale”. Conform afirmațiilor lui Grigore Antipa rezultă cu certitudine că și el citea articolele care apăreau cu regularitate în revista „Contimporanul”.

Pe timpul investigației arhivistice, noi am descoperit că în anul 1892 Haeckel a fost invitat să țină o conferință în localitatea Altenburg, Landul Turingia, Germania privind concepția sa despre lume.

Conferința a purtat denumirea *„Monismul ca legătură între religie și știință”* și a provocat o adevărată mișcare și în alte cercuri decât cele naturaliste.

---

[14] Charles Robert Darwin s-a născut la data de 12 februarie 1809 în Anglia și a decedat la data de 19 aprilie 1882 în Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord.

[15] GRIGORE ANTIPA, *Studiu despre ERNST HAECKEL*, pagina V, paragraf 5. Lucrarea se află în componența *Nemurirea sufletului*, autor ERNST HAECKEL, Colecțiunea *„Probleme și idei”*, Imprimeria Fundației Culturale „Principele Carol”, București, 1924.

[16] Grigore Antipa, *Ernst Haeckel*, Colecțiunea „Probleme și idei”, Imprimeria Fundației Culturale „Principele Carol”, București, 1924, pagina VII, paragraf 4.

În acest context, în anul 1898 un editor din Bonn, un anume Strauss i-a propus lui Haeckel să scrie o carte în care să-și prezinte toate ideile sale filosofice. Ținând cont de acest îndemn, Haeckel și-a terminat lucrarea, care apare în anul 1899, cu titlul *„Enigmele Universului"*.

Lucrarea amintită a avut un mare succes. La nivelul anului 1924 publicația era editată în peste un milion de exemplare. Punctul de vedere al academicianului român referitor la lucrarea lui Haeckel este că, citățm: *„formează concepția despre lume a unei foarte mari părți a oamenilor culți din toate țările lumii»*[17].

În acest conext se poate observa clar că Antipa era familiarizat cu sistemul de idei și criterii ce reprezenta monismul[18] lui Ernst Haeckel. De asemenea, se poate afirma că, academicianul român cunoștea și pe unii membri ai societății moniste.

Ca bază a celor afirmate de noi, prezentăm faptul că, în lucrarea

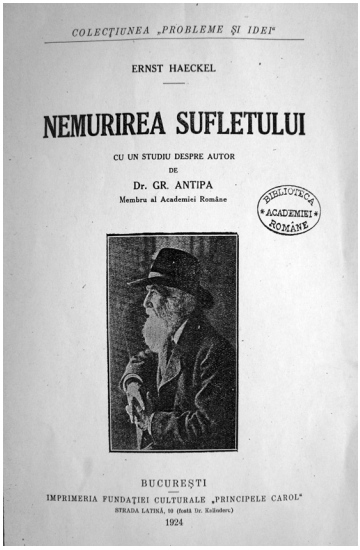
COLECȚIUNEA „PROBLEME ȘI IDEI"

ERNST HAECKEL

NEMURIREA SUFLETULUI

CU UN STUDIU DESPRE AUTOR
DE
Dr. GR. ANTIPA
Membru al Academiei Române

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE

BUCUREȘTI
IMPRIMERIA FUNDAȚIEI CULTURALE „PRINCIPELE CAROL"
STRADA LATINĂ, 10 (fostă Dr. Kalinderu)
1924

Fig. nr. 2 – Ernst Haeckel, *Nemurirea sufletului* cu un studiu despre autor de academician Grigore Antipa.

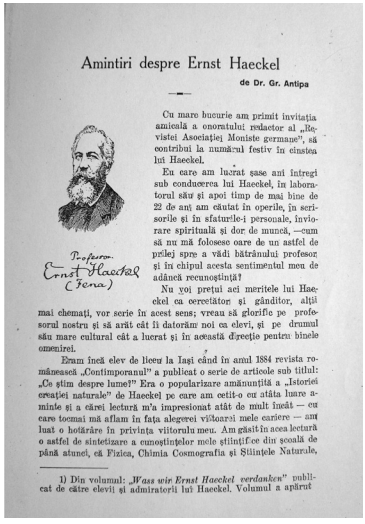
Amintiri despre Ernst Haeckel

de Dr. Gr. Antipa

Profesor Ernst Haeckel (Jena)

Cu mare bucurie am primit invitația amicală a onorabilului redactor al „Revistei Asociației Moniste germane", să contribui la numărul festiv în cinstea lui Haeckel.

Eu care am lucrat șase ani întregi sub conducerea lui Haeckel, în laboratorul său și apoi timp de mai bine de 22 de ani am căutat în operile, în scrisorile și în sfaturile-i personale, îndrumare spirituală și dor de muncă, — cum să nu mă folosese care de un astfel de prilej spre a vădi bătrânului profesor și în chipul acesta sentimentul meu de adâncă recunoștință?

Nu voi prețui aci meritele lui Haeckel ca cercetător și gânditor, alții mai chemați, vor scrie în acest sens; vreau să glorific pe profesorul nostru și să arăt cât îi datorăm noi ca elevi, și pe drumul său mare cultural cât a lucrat și în această direcție pentru binele omenirei.

Eram încă elev de liceu la Iași când în anul 1884 revista românească „Contimporanul" a publicat o serie de articole sub titlul: „Ce știm despre lume?" Era o popularizare amănunțită a „Istoriei creației naturale" de Haeckel pe care am cetit-o cu atâta lucre aminte și a cărei lectură m'a impresionat atât de mult încât — cu care tocmai mă aflam în fața alegerei viitoarei mele cariere — am luat o hotărâre în privința viitorului meu. Am găsit în acea lectură o astfel de sintezare a cunoștințelor mele științifice din școală de până atunci, că Fizica, Chimia Cosmografia și Științele Naturale,

1) Din volumul: *„Was wir Ernst Haeckel verdanken"* publicat de către elevii și admiratorii lui Haeckel. Volumul a apărut

Fig. nr. 3 – Grigore Antipa, *Amintiri despre Ernst Haeckel,* în Ernst Haeckel, *Nemurirea sufletului*

[17] Grigore Antipa, *Studiu despre Ernst Haeckel*, pagina IX, paragraf 1–3. Lucrarea se află în componența *Nemurirea sufletului*, autor ERNST HAECKEL, Colecțiunea „Probleme și idei", Imprimeria Fundației Culturale „Principele Carol", București, 1924.

[18] Cf. *Dicționar enciclopedic ilustrat*, Editura Cartier, pagina 604 se precizează că monismul este o concepție filosofică potrivit căreia la baza tuturor fenomenelor lumii se află un singur principiu, fie material, fie spiritual.

„Amintiri despre Ernst Haeckel", Antipa a zis, citãm: «*cu mare bucurie am primit invitația amicală a onoratului redactor al „revistei Asociației Moniste germane", să contribui la numărul festiv în cinstea lui Haeckel*».

Ce idei conține monismul lui Haeckel?

Monismul în concepția lui Ernst Haeckel

Concepția filosofică a lui Haeckel intitulată monism este un punct de vedere continuat și de Antipa și conform căruia, citãm: „*filosofia idealistă și spiritualistă a prezentului va conveni, e drept, că aceste forme materialiste ale credinței în nemurire sunt șubrede și că ele trebuesc să facă loc ideei purificată într-o esență imaterială a sufletului, unei idei platonice sau unei idei transcendente. Dar concepția naturalistă idealistă a prezentului nu poate admite cu niciun preț aceste noțiuni de neînțeles; ele nu satisfac nici nevoia de cauzalitate a înțelegerii noastre, nici dorințele sufletelui nostru. Dacă reunim tot ce progresele antropologiei, psihologiei și cosmologiei moderne au elucidat cu privire la Athanism, vom ajunge la această încheere precisă: Credința în nemurirea sufletului uman e o dogmă care se găsește în contradicție insolubilă cu datele experimentale cele mai sigure ale științei moderne*"[19].

Monismul lui Ernst Haeckel este prezentat în lucrarea sa, intitulată „Nemurirea sufletului". Lucrarea amintită a fost tradusă în limba română și editată de Imprimeria Fundației Culturale „Principele Carol", în anul 1924, în București, în Colecțiunea *„Probleme și idei".*

Lucrarea este întocmită în folosul teoriei lui Darwin, care era disprețuită de toți membri Asociației Naturiștilor germani.

Haeckel se bazează pe următoarele idei, care sunt prezentate publicului larg cu ocazia unor prelegeri pe această temă:

– *Introduce și utilizează termeni pentru a demostra existența/ inexistența nemuririi sufletului uman*. Astfel, el utilizează termenii: *Athanism* (credința în nemurirea personală a omului) și *Thanatism* (convingerea că odată cu moartea omului încetează toate funcțiile vitale și sufletul dispare).

– *Combate teoria lui August Friedrich Leopold Weismann*[20] *referitoare la nemurirea protozoarelor*, care susține că singurele organisme nemuritoare sunt protistele monocelulare datorită reproducerii asexuale, în opoziție cu

---

[19] Ernst Haeckel, *Nemurirea sufletului*, Colecțiunea *„Probleme și idei"*, Imprimeria Fundației Culturale „Principele Carol", București, 1924, pagina 25, paragraf 2.

[20] August Friedrich Leopold Weismann (născut la data de 17 ianuarie 1834 în localitatea Frankfurt pe Main, Germania și a decedat la data de 5 noiembrie 1914 în localitatea

toate celelalte animale și plante pluricelulare. HAECKEL declară că protozoarele sunt muritoare la fel ca și metozoarele. Concluzia eronată a lui WEISMANN a fost respinsă și de MOEBIUS în anul 1884, care a afirmat, citățm că „toate evenimentele lumii sunt periodice".

– *Nemurirea cosmică și nemurirea personală*. Dacă se utilizează termenul de nemurire într-un sens general și este extins întregii naturi cunoscute, atunci termenul capătă o valoare științifică. Astfel, studiul în care s-a format și s-a dezvoltat ideea mistică de numirea sufletului distinge două forme:

– *thanatism primitiv* – Haeckel afirmă că toate popoarele primitive nu cunosc ideea de zei și de nemurire (prezintă cazurile Weddașilor din Ceylan; al pigmeilor; diverse ramuri de Dravidași; al Seelongilor din India; al negrilor din Australia; popoare primitive de rasă americană);

– *thanatism secundar* – credința în nemurire a apărut târziu, în secolul al VI-lea î.Hr. la o parte din filosofii naturaliști ionieni, mai târziu la întemeietorii vechii filosofii materialiste, la Democrit și Empedocle, la Simonide și Epicur, la Seneca și Pliniu și la Lucrețiu. Ulterior prăbușirii antichității clasice s-a răspândit creștinismul – adică nemurirea personală a omului. Ideea că nu există nemurire a fost adusă în prim plan numai după ce Reforma și Renașterea a zdrobit papismul.

– *Athanism și religie*. Se cunoaște că s-a răspândit în urma creștinismului. Astfel, această idee nu este cunoscută în religia budistă, în vechea religie populară a chinezilor și ulterior în religia reformată de CONFUCIUS. De asemenea, nu este cunoscută în vechea religie a evreilor, nici în cele cinci cărți ale lui MOISE.

– *Credința în nemurire*. Această idee este o reminescență a creștinismului. În majoritatea religiilor moderne *athanismul* este legat de teism. Ideea mistică potrivit căreia omul supraviețuiește morții nu exista la omul primitiv și nici la urmașii săi. Ulterior progreselor rațiunii se dezvoltă la diverse rase umane idei mistice.

– *Credința creștină în nemurire*. Atât Învierea lui Hristos, cât și învierea morților este un mit.

– *Viața veșnică*. Biserica creștină prezintă credincioșilor săi niște noțiuni fanteziste privind viața veșnică a sufletului nemuritor după moartea trupului. O permanentă acuzație a Bisericii împotriva științei este că,

Freiburg im Breisgau, Germania) a fost biolog și a deținut funcția de director al Institutului Zoologic la Freiburg.

cea din urmă e materialistă. Cu toate acestea, se demonstrează ușor că de fapt concepția bisericii a fost dintotdeauna una materialistă.

– *Credința metafizică în nemurire.* Athanismul materialist domină creștinismul și mahomedanismul. Athanismul metafizic este o formă de credință, care are ca întemeietor de seamă pe PLATON, despre care se cunoaște că a prezentat (secolul al IV-lea î.Hr.) dualismul dintre corp și suflet – corpul este muritor, material, iar sufletul este nemuritor, metafizic.

Platon admitea o viață veșnică a sufletului, ceea ce demonstrează că era un adept al metempsihozei.

– *Suflet – substanță.* Din punct de vedere al concepției moniste, în „sufletul substanță" se disting următoarele: energia psihică și materia psihică adică plasma vie. La filosofii dualiști „sufletul" nemuritor este material, dar invizibil.

– *Combate ideea că sufletul omenesc este calitativ de aceeași natură cu eterul.*

– *Combate concepția suflet – aer,* unde sufletul este de natură gazoasă. De asemenea, prezintă și *concepția suflete lichide și suflete solide* cu care nu este de acord.

– *Explică termenii anemos și psyche (folosiți de greci) și anima și spiritus (utilizați de romani).* Care înseamnă suflarea vântului. Cu timpul, termenii au fost întrebuințați la explicarea suflului omenesc care capătă denumirile de „suflu viu" → „forța vitală" → „spiritul".

– *Nemurirea sufletului animal.* Emite ipoteza conform căreia dacă sufletul omului este etern, atunci și sufletul animalelor superioare, cel puțin la maimuțe și câine, ar trebuie să fie la fel.

– *Dovezi în favoarea athanismului.* De două mii de ani se vorbește de nemurirea sufletului, o adevărată fantezie mistică, o credință transcendentă, care nu are o bază științifică. Argumentul teologic prezintă faptul că omul are un suflet nemuritor – este un mit. Argumentul cosmologic afirmă că ordinea morală a lumii necesită eterna durată a sufletului uman – dogmă falsă. Argumentul teleologic prezintă că viața pământească se bazează pe un antropism eronat. Argumentul moral afirmă că, toate dorințele nesatisfăcute în timpul vieții pământești ar trebuie satisfăcute dincolo. Argumentul etnologic a credinței în nemurire și în Dumnezeu este o adevărată eroare. Argumentul ontologic care afirmă că sufletul nu dispare odată cu moarte este o concepție falsă.

– *Dovezi contra athanismului.* Argumentul fiziologic – sufletul uman este la fel ca al animalelor superioare, nu este o substanță imaterială și independentă. Argumentul histologic – se sprijină pe structura microscopică a creierului. Argumentul experimental – prezintă faptul că diversele funcții ale sufletului sunt determinate de creier. Argumentul patologic – când parte din creier este distrus de boală, dispare și funcția respectivă (vorbit, auz etc). Argumentul ontogenetic – prezintă evoluția individului. Argumentul filogenetic – prezintă evoluția creierului uman pe etape, pornind de la al mamiferelor și al vertebratelor inferioare.

– *Iluzii ale athanismului.* Cercetările științifice au demonstrat că nu există o nemurire a sufletului, întrucât este o superstiție la fel ca și credința într-un Dumnezeu personal.

Încheiere

Cu toată munca titanică pe care a desfășurat-o în folosul românilor și a umanității, academicianul Grigore Antipa a fost atins și el de aripa nemiloasă a morții. Astfel, aflăm din conținutul ziarului *„Universul"* numărul 70 din sâmbătă 11 martie 1944 că Antipa a decedat în data de 9 martie 1944, la ora 04.30, cauza fiind infarctul miocardic, conform afirmațiilor lui Mircea Paucă, colaboratorul academicianului.

Fig. nr. 4 – Imagine de la ceremonia funebră a soților Antipa, Grigore și Alina; (*Sursa*: Studii și Comunicări DIS, vol. VI/2013, p. 84.

Din articolul respectiv rezultă că, la funerarii au participat aproximativ 100 de personalități, printre care și Baron von Killinger, ministrul Germaniei la Bucureşti, Mihail Sadoveanu care a ocupat în perioada 1928–1929 funcția de Mare Maestru al Marii Loji Naționale din România, iar în perioada 1934–1937 funcția de Mare Maestru Federal în cadrul Francmasoneria Română Unită și alți reprezentanți ai statului român.

În încheierea acestei lucrări aducem un pios omagiu marelui om de știință, academicianul GRIGORE ANTIPA.

Bibliografie:

[1] Antipa, Grigore, *Amintiri despre Ernst Haeckel*, pagina 27, paragraf 2. (Lucrarea se află în componența *Nemurirea sufletului*, autor Ernst Haeckel, Colecțiunea *„Probleme și idei”*, Imprimeria Fundației Culturale „Principele Carol”, București, 1924).

[2] Antipa, Grigore, *Studiu despre Ernst Haeckel*, pagina III, paragraf 1; pagina V, paragraf 5; pagina IX, paragraf 1–3. (Lucrarea se află în componența *Nemurirea sufletului*, autor Ernst Haeckel, Colecțiunea „Probleme și idei”, Imprimeria Fundației Culturale „Principele Carol”, București, 1924).

[3] ***, *Dicționar enciclopedic ilustrat*, Editura Cartier, pagina 604.

[4] Haeckel, Ernst, *Nemurirea sufletului*, Colecțiunea *„Probleme și idei”*, Imprimeria Fundației Culturale „Principele Carol”, București, 1924, pagina 23–25.

[5] Murariu, Dumitru, *Grigore Antipa și Emil Racoviță – colegi, prieteni și proeminente personalități ale științei românești și mondiale*, în Studii și comunicări/ DIS, volumul IV/ 2011, pagina 63–79.

[6] Negrea, Ștefan, *Grigore Antipa (1867–1944) – 70 de ani de la moarte*, în Studii și comunicări/ DIS, volumul VII/2014, pagina 179–193.

[7] Petrescu, Iorgu, *Momente dramatice din istoria Muzeului Național de Istorie Naturală „Grigore Antipa” la sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial*, în Studii și Comunicări /DIS, volumul VI, 2013, p. 84.